

Stappenplan voortgezet onderwijs (vo)

Stap 1 Inventariseer de actiepunten

Inventariseer de huidige afspraken

Breng in kaart wat de huidige afspraken zijn op school over nicotine*, alcohol en drugs.

Formuleer doelstelling

Beschrijf de doelstelling van de school op middelenvrij gebied. Wat houdt voor de school een middelenvrije school in?

Voorbeeld van de doelstelling:

Wij zijn een school waar leerlingen, onderwijzend en ondersteunend personeel en ouders niet roken/vapen, geen alcohol drinken en geen drugs gebruiken. Dit geldt zowel op school als op het terrein behorend bij de school en bij alle schoolgerelateerde activiteiten waarbij leerlingen aanwezig zijn.

Bij het vaststellen van de doelstelling moeten een aantal besluiten genomen worden over onder andere:

- het betrekken van de buitenschoolse activiteiten;
- geen gebruik van nicotine en alcohol door personeel en ouders tijdens activiteiten die in het kader van de school worden uitgevoerd;
- is 'buiten het zicht van de leerlingen' tijdens activiteiten die voor school plaatsvinden voldoende of niet voldoende?

Na het vaststellen van de doelstelling, is aandacht nodig voor de uitwerking van de doelstelling in het beleid en voor alle actiepunten die noodzakelijk zijn om de doelstelling te realiseren.

Stel de actiepunten vast

Stel vast op welke punten het beleid aandacht nodig heeft. Wat zijn de actiepunten? Zie ook de "Checklist middelenvrije school" voor actiepunten (Bijlage 1).

**Met nicotine wordt bedoeld: roken, vapen en het gebruik van snus.*

Tips:

- Vermijd het creëren van allerlei uitzonderingen omdat de invoering van het beleid daardoor moeilijker wordt.
- Kijk behalve naar de eigen afspraken van de school, ook naar afspraken met mede-gebruikers van de locatie.
- Check het gemeentebeleid. Gemeenten kunnen m.b.t. roken/vapen een actief beleid richting (openbare) scholen hebben vastgesteld.
- Informeer welk beleid omringende scholen hebben. Dit kan ook input voor actiepunten opleveren.

Voorbeelden van actiepunten:

- Het maken van afspraken en regels over gebruik van alcohol en nicotine bij buitenschoolse activiteiten.
- Een handhavingsplan maken. De school heeft wel regels over nicotine, alcohol en drugs, maar het is niet duidelijk wie daar toezicht op houdt, hoe de handhaving is geregeld en wat sancties zijn en wie die uitvoert.

Stap 2 Zorg voor ondersteuning

Draagvlak creëren

De schoolleiding neemt het initiatief tot een middelenvrije school en moet vanaf het begin intensief betrokken zijn. Het creëren van draagvlak bij personeel, ouderraad en medezeggenschapsraad is een belangrijke stap. Het kan weerstand voorkomen en maakt invoering en handhaving uiteindelijk gemakkelijker.

Inventariseer de meningen

Breng in kaart wat de mening is van het personeel, de ouderraad en de medezeggenschapsraad. Dit kan individueel (bijvoorbeeld via een enquête) of in vergadersessies.

Start met deze inventarisatie bij het personeel. Dit kan eventuele weerstand bij het personeel verminderen en voorkomt dat bij ouders te vroeg verwachtingen worden gewekt. Weerstand bij het personeel komt regelmatig voor bij het doorvoeren van het beleid bij werkweken, schoolkamp en andere buitenschoolse activiteiten.

Vraag alle betrokkenen wat hun mening is over de huidige afspraken rondom nicotine, alcohol en drugs en hoe ze tegenover de invoering van nieuwe actiepunten staan.

Luister naar vragen en bezwaren. Vraag ook naar ideeën en oplossingen om de actiepunten te realiseren.

Stel nieuwe afspraken voor

Zoek steun voor de invoering van actiepunten bij het personeel, de ouderraad en de medezeggenschapsraad. Betrek in deze fase ook de leerlingenraad. Het helpt om daarbij duidelijk te zijn, bezwaren serieus te nemen, maar waar nodig wel tegenargumenten te geven. Wees duidelijk over wat een middelenvrije school is: uitgangspunt is dat de school een pedagogische en beschermende omgeving is voor leerlingen, waar het gebruik van nicotine, alcohol en drugs niet bij horen..

- Gebruik een positieve insteek. Een *"middelenvrije school realiseren voor leerlingen"* is positiever dan een *"rook-/vape- en alcoholverbod instellen"*.

Organiseer een startbijeenkomst

Zoek uit wie zich wil inzetten om de actiepunten tot een succes te maken. Nodig hen uit voor een startbijeenkomst. Het is belangrijk dat alle mensen hierbij aanwezig zijn van wie de steun nodig is voor de invoering van een goed nicotine-, alcohol- en drugsbeleid. Draagvlak creëren is een continue proces. Daarom is het belangrijk om namens de ouderraad iemand te betrekken, het onderwijzend personeel, het ondersteunend personeel, de medezeggenschapsraad en de leerlingenraad.

Stap ③ Maak een plan, stel doel en taken vast

- Kies voor de startbijeenkomst een expliciete doelstelling. Om welke actiepunten gaat het?
- Stel een werkgroep samen die het project op zich neemt en gaat uitvoeren. Spreek af wie de coördinator en het eerste aanspreekpunt wordt voor vragen en opmerkingen van personeel, ouders en/of anderen.
- Bespreek de actiepunten, de taken en wie welke taak op zich neemt. Probeer de actiepunten zo SMART mogelijk vast te stellen. SMART staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden.
- Maak in de startbijeenkomst een planning op hoofdlijnen en spreek af dat de coördinator met de werkgroep een concreet plan maakt en de planning bewaakt.
- Plan een vervolgbijeenkomst waarin de werkgroep de stand van zaken kan terugkoppelen, ideeën kan voorleggen en eventuele knelpunten kan bespreken. Indien een serie vervolgafspraken nodig is: neem deze alvast op in de planning.

Stap 4 Communiceer over het plan en de actiepunten

Om draagvlak te vergroten is communicatie van groot belang. Doe dit met onderwijzend- en ondersteunend personeel, ouders en leerlingen en indien nodig de buurt.

Met onderwijzend- en ondersteunend personeel

Onderwijzend en ondersteunend personeel heeft een belangrijke voorbeeldfunctie door niet in het bijzijn van de leerlingen te roken/vapen of alcohol te drinken. Docenten dienen gemotiveerd te zijn om het goede voorbeeld te geven. Daarnaast hebben zij een belangrijke functie als het gaat om het signaleren en het bespreekbaar maken van problematisch gebruik door leerlingen.

Methoden:

- Mailing aan onderwijzend- en ondersteunend personeel over de voorgenomen actiepunten;
- Informatiebijeenkomst voor onderwijzend- en ondersteunend personeel.

Met ouderraad en medezeggenschapsraad

Informeer door middel van een mailing, en bij voorkeur met mondelinge toelichting van de directie, zowel de ouderraad als de medezeggenschapsraad over het voorgenomen beleid, de nieuwe actiepunten en de voortgang.

Met ouders

Ouders zijn belangrijk om te betrekken bij het creëren van draagvlak voor een middelenvrije school en de actiepunten. Het is voor ouders belangrijk om te weten wat de visie van de school is, welke regels er zijn en welke afspraken er zijn gemaakt. Door ouders actief te informeren en/of mee te laten denken, zorg je voor betrokkenheid van ouders bij het onderwerp.

Methoden:

- Een brief, nieuwsbrief of andere bestaande communicatiemiddelen. Geef ook aan bij wie ze met hun opmerkingen en of vragen terecht kunnen.

Met leerlingen

Hoe duidelijker kinderen en jongeren weten wat de norm van volwassenen is ten aanzien van nicotine, alcohol en drugs, hoe langer zij zich hier aan houden. Volwassenen, ouders en de omgeving hebben met het stellen van de norm invloed op het gedrag van jongeren.

Informeer leerlingen over het rook-/vape- en alcoholvrij zijn van de school. Zet bijvoorbeeld de mening van een aantal leerlingen over middelengebruik in de schoolkrant. Geef hierbij aan dat nicotine de volgende middelen omvat: sigaretten, vapes en snus.

Methoden:

- Leerlingenraad;
- Schoolkrant, website, intranet etc.

Met de buurt

Een rookvrij schoolterrein kan gepaard gaan met overlast in de buurt, wanneer leerlingen bijvoorbeeld gaan roken of vapen op plekken buiten het schoolterrein. Betrek de buurt bij deze knelpunten en betrek deze bij het zoeken naar oplossingen. Voorkom dat overlast belemmerend werkt voor het draagvlak. Zie [hier](#) de tips.

Stap 5 Maak een realistische planning

Maak een realistische planning

- Houd hierbij rekening met mogelijk vaste tijdstippen in een schooljaar voor aanpassing van het schoolbeleidsplan, de schoolgids, website en mailingen c.q. berichtgeving naar alle betrokkenen.
- Neem in de planning ook op met wie de actiepunten besproken moeten worden en welke geledingen moeten instemmen.
- Ruim voldoende tijd in om een handavingsplan te maken.

Informeer alle betrokkenen

Informeer alle betrokkenen bij de start van de invoering.

Houd rekening met de volgende punten:

- het personeel moet voldoende geïnformeerd zijn over het signaleren van gebruik door leerlingen;
- er moet binnen de school een signalerings- en zorgstructuur zijn waar men met signalen terecht kan;
- ouders kunnen het beleid van de school ondersteunen door zich zelf aan de regels te houden en aan hun kind duidelijk te maken dat zij de regels van de school onderschrijven. Dat geldt ook bij een overtreding van een leerlingen op een regel;
- leerlingen moeten geïnformeerd zijn over het rook-/vape-, alcohol- en drugsvrij zijn van de school en welke sancties kunnen volgen;
- in de mentorklassen van het brugjaar dienen alle schoolregels te worden besproken, waaronder die van de middelen vrije school.

Markeer de invoering

Het realiseren van een middelen vrije school kan als goede public relations ingezet worden door de school. Plaats informatie over de middelen vrije school op de schoolwebsite en in de schoolgids. Bedenk of een feestelijke aftrap wenselijk en realiseerbaar is.

Kan er publiciteit gemaakt worden door de lokale c.q. regionale pers te informeren met een persbericht?

Stap 6 Evalueren en bijstellen

Neem een evaluatiemoment op. Is de invoering volledig gelukt? Zijn er aandachtspunten? Moet er iets bijgesteld worden? Lukt de handhaving?

Stap 7 Aanvragen Vignet Gezonde School, Themacertificaat Roken, alcohol- en drugspreventie

Het vignet Gezonde School is een kwaliteitskeurmerk voor scholen die werken aan het verbeteren van de gezondheid van hun leerlingen. Het vignet bestaat uit verschillende themacertificaten. Na het behalen van minimaal één themacertificaat mag uw school zich gedurende drie jaar een Gezonde School noemen. U kunt *het vignet Gezonde School, Themacertificaat Roken, alcohol- en drugspreventie* aanvragen als de school alle vier de pijlers beleid, fysieke en sociale omgeving, educatie en signaleren voldoende heeft ingevoerd. Meer informatie treft u hier: <https://www.gezondeschool.nl/voorgezet-onderwijs/gezondheidsthemas-en-criteria-vignet/roken-alcohol-en-drugspreventie>

Bijlage 1 Checklist middelenvrije school

- 1 Heeft de school duidelijk gemarkeerd (bijvoorbeeld met een bord of een stoeptegels) dat het schoolterrein rookvrij is?
- 2 Heeft de school vastgelegd dat alle activiteiten die in of vanuit school worden georganiseerd (zoals ouderavonden, school- en eindexamenfeesten, werkweken, vergaderingen, diploma uitreikingen) rook-/vape-, alcohol- en drugsvrij zijn? En dat dit geldt voor leerlingen, medewerkers en ouders?
- 3 Heeft de school bepaald dat personeelsleden tijdens schoolactiviteiten ook niet roken/vapen en drinken buiten het zicht van leerlingen? Heeft de school beleid vastgesteld voor meerdaagse schoolreizen? Welke keuzes maakt de school hierin?
- 4 Heeft de school beleid dat het niet is toegestaan onder invloed van alcohol of drugs deel te nemen aan onderwijs of bij het onderwijs behorende activiteiten, zowel voor leerlingen, personeel als andere betrokkenen bij het onderwijs?
- 5 Zijn de medewerkers voldoende deskundig om (riskant) gebruik van middelen bij leerlingen te signaleren en zijn zij in staat bij vermoeden van gebruik of het constateren van gebruik in gesprek te gaan met een leerling en/of ouders?
- 6 Is er deskundigheidsbevordering voor medewerkers voor het signaleren en bespreken van middelengebruik? Is vastgelegd dat deze deskundigheidsbevordering regelmatig herhaald wordt? Is deskundigheidsbevordering t.b.v. het signaleren en bespreken van middelengebruik opgenomen in het persoonlijk ontwikkelingsplan van medewerkers?
- 7 Heeft de school een signalerings- en zorgstructuur met aandacht voor problemen rondom alcohol, nicotine en drugs?
- 8 Heeft de school vastgelegd hoe het nicotine-, alcohol- en drugsbeleid gehandhaafd wordt in een handhavingplan.
Denk hierbij ook aan het beschrijven van:
 - wie controleert of de regels nageleefd worden?
 - is vastgelegd hoe gehandeld moet worden bij het constateren van gebruik en hoe te handelen bij een vermoeden van gebruik door leerlingen? En wie welke acties onderneemt?
 - is vastgelegd hoe gehandeld moet worden bij het constateren van gebruik en hoe te handelen bij een vermoeden van gebruik door personeel zelf? En wie welke acties onderneemt?
 - wat gebeurt er bij overtreding van de regels?
 - wat zijn de sancties?
 - wanneer worden ouders betrokken?

- 9 Heeft de school vastgelegd hoe er jaarlijks gecommuniceerd wordt met ouders over de thema's alcohol, nicotine en drugs?
- 10 Is geregeld dat nieuwe personeelsleden geïnformeerd worden over het nicotine-, alcohol- en drugsbeleid?
- 11 Hoe worden nieuwe leerlingen op school geïnformeerd over het nicotine-, alcohol- en drugsbeleid?
- 12 Heeft de school vastgelegd op welke wijze zij leerlingen preventie- en voorlichtingsactiviteiten aanbiedt op de thema's nicotine, alcohol en drugs? Heeft de school vastgelegd in welk leerjaar/leerjaren preventie- en voorlichtingsactiviteiten plaatsvinden en welke vaksectie hiervoor verantwoordelijk is
- 13 Heeft de school vastgelegd hoe ouders geïnformeerd worden bij de preventie- en voorlichtingsactiviteiten en bij welke hiervan ze ook ondersteund worden in hun opvoedingsvaardigheden?
- 14 Zijn deze activiteiten in overleg met preventie van GGD of instelling voor verslavingszorg vastgesteld, zodat de effectiviteit gezamenlijk goed beoordeeld is?

Voor horecaonderwijs

- 15 Zijn de richtlijnen voor het gebruik van alcohol ten behoeve van vakspecifieke kennis vastgelegd? Denk hierbij aan:
 - leerlingen krijgen les over verantwoord alkoholschenken;
 - bij wijnproeverijen dient de wijn na het proeven uitgespuugd te worden, hier zijn bakjes voor aanwezig;
 - de wijnen worden na de les opgeborgen op een niet voor leerlingen toegankelijke plaats en worden alleen voor educatie ingezet in de betreffende lessen;
 - naast wijnproeverijen is er ook aandacht voor het alcoholvrije alternatief.

